

MRTVA SVADBA

ASJE SRNEC TODOROVIĆ U KONTEKSTU INTERTEKSTUALNE KOMPARATISTIKE

(Teorijski model intertekstualne komparatistike
i njegova primjena u čitanju suvremene hrvatske
drame u europskom kontekstu)

PREMIJERE

PORTRET

FESTIVALI

VOX

HISTRIONIS

MEĐUNARODNA

SCENA

TEORIJA

MI U SVUETU

ANECDOTE

NOVE KNJIGE

SJEĆANJA

DRAME

Pokuša li se u okvirima znanstvene diskusije o poziciji i statusu suvremene hrvatske drame u europskom kontekstu misliti i o *Mrtvoj svadbi* (1990) Asje Srneć Todorović, tome – prema Jasenu Boki – jednom od značajnijih tekstova recentne dramatikue u Hrvata (usp. Boko 2002), tada se posve sigurno na samom početku kao dvojba javlja pitanje zadatka primjerenog metodološkog pristupa, kako književnoteorijskog, tako i književnopovijesnog.

Dvojba, dakle, jest podrazumijeva li čitanje europskog konteksta jednog u hrvatskoj dramskoj recentnosti važnog dramskog teksta kakav je *Mrtva svadba* isključivo tradicionalno komparatističko odmjerenje odnosa ove drame i, u ovom slučaju, prije svega svjetski poznate *Krvave svadbe* (1933), teksta Federica Garcíje Lorca što ga već samim naslovom reminiscira tekst Srneć Todorovićeve, ali – isto tako – i veze što je *Mrtva svadba* uspostavlja s korpusom europske drame teatra apsurdna s početka druge polovine 20. stoljeća, na koju je, mada s različitim reperkusijama, već upozorio i Jasen Boko (usp. Boko 2002: 25).

Takoder, valja se zapitati i je li danas, u trenutku poststrukturalističkog stanja književnih teorija te postmodernog stanja književnosti, dostatno ustvrditi smještenost nekog dramskog teksta, pa tako i *Mrtve svadbe* Srneć Todorovićeve, isključivo u apstraktnom intertekstu književne Europe ili bi pak valjalo ovaj tekst čitati, uz prethodni, i iz svog, uvjetno govoreći, matičnog, dakle – nehrvatskog književno-kulturnog konteksta, tim

prije što je ovaj potonji – ma kakav bio i ma što sve uključivao – u svakom slučaju recepcijski primaran, a zapravo neka vrsta dijela ženetovski shvaćenog arheteksta. Takvo što, naime, na osnovi književne kompetencije postmodernog čitatelja, u iščitavanje drame Srneć Todorovićeve uključilo bi i mogućnost čitanja ovog teksta i iz – sad već u konkretnom slučaju – naročite bosanske perspektive, pa bi ovakav čitatelj naznačenu relaciju *Mrtva svadba* – *Krvava svadba* – dramski korpus europskog teatra apsurdna nadopunio i, ako ništa drugo, zanimljivim poetskodramskim tekstom *Andalusia* (1998) bosanskog autora Ise Porovića, koji također jasno ostvaruje veze prema Lorcinu tekstu, i tako svoje čitanje osviješteno smjestio u onaj lanac dijalogiziranja među tekstovima na koji je, nazvavši ga intertekstualnošću, svojedobno s dalekosežnim učincima upozorila Julia Kristeva (usp. Kristeva 1967). Time bi na kraju operativnim postao teorijski model suvremene intertekstualne komparatistike, ovdje afirmirana metoda svojevrsnog nadilaženja netom unekoliko naznačenih manjkavosti tradicionalnog književnog komparatizma, metoda čiji metačitateljski postupak na Kristevinu tragu postaje komparatističko-kontekstualistička rekonstrukcija međutekstovnih dijalogiziranja, odnosno – preciznije – rekonstrukcija kako autorskih, tako i čitateljskih aktova intertekstualizacije. Otuda temeljni zadatak onoga koji čita posmatrane tekstove jest ponovno prolaženje putem procesa u kome se kroz *semiozu* prvobitni znak (*sem*) iz izvornog

teksta u onom kasnijem pretvara u novi znak – *semion*, kao ideologem moguće bitno različit od polaznoga (usp. Konstantinović 2002: 7 – 25), dok je temeljno pitanje na tom putu pitanje šta je to Lorcina *Krvava svadba* te diskurs drame apsurdna tekstu Asje Srnc Todorović, ali – također – što bi predstavljao ovaj hrvatski recentni dramski tekst iščitava li se i prema bosanskom kontekstu, u vezi s *Andalusijom* Ise Porovića. S tim u vezi, u ovom kratkom izlaganju zadržat ću se isključivo na razini motivske organizacije posmatranih drama, bez obveze ulaznja u ispitivanje bilo kakvih drugih implicitnih ili eksplicitnih vidova intertekstualnog odnošenja među ovim tekstovima.

Sva tri teksta – i *Krvava svadba* Federica Garcije Lorca, i *Mrtva svadba* Asje Srnc Todorović, i *Andalusia* Ise Porovića – dramski su tekstovi čije polazno motivsko središte oko kojeg se grupiraju druge sastavnice njihove tematske organizacije čini upravo motiv kobne i/ili uslijed smrti junaka dramskog univerzuma neostvarene svadbe, svadbe čija je sreća tragično odgođena u nigdinu tek samo pomišljene želje za životom, pa sve tri dramske priče o nemogućnosti smirenja čovjeka u braku ljubavi postaju, između ostalog, pričama o nemogućnosti smirenja čovjeka u životu, ali i o nemogućnosti života samog. Pritom, kako je riječ o motivu koji na fabulativnoj razini sva tri dramska teksta ima nedvojbeno snažnu jezgrenu ulogu, o motivu koji je, dakle, ključni u sve tri drame, upravo njim kao osnovnim, a jasnim intertekstualnim indikatorom oba potonja teksta – i *Mrtva svadba* Asje Srnc Todorović, i *Andalusia* Ise Porovića – sa sigurnošću potvrđuju relevantnost čitateljeva naslućivanja naročite povezanosti ovih dviju drama s Lorciniim – sad bi se već reklo – tekstualnim predloškom, a što uostalom inicijalno čine već i naslovi ovih triju tekstova što se hijazmički vrte u mreži intertekstualnokomparativističkog čitanja. U toj vrtnji Lorcini prvobitni znak krenut će putem njegovih nastavljanja, ali – isto tako – i naročitih izmjenjivanja, dajući u oba kasnija teksta nove smislove i nove kulturalno-povijesne ideologeme.

Mrtva svadba Asje Srnc Todorović, s obzirom na njezin odnos prema Lorcinoj *Krvavoj svadbi* te diskursu europske apsurdističke drame viđen na način intertekstualne komparativistike, u krajnjoj instanci dala bi se pročitati ne kao kakav dramski tekst kojem je gla-

sovita španjolska drama tek pukim literarnim poticajem, a zapravo osnovom za epigonsko rekreiranje (što bi presudila tradicionalna književna komparativistika), već – suprotno – drama Srnc Todorovićeve predstavlja, na kraju krajeva, kreativno prevođenje središnjeg Lorcina znaka-motiva krvave svadbe iz, takorekuć, poetsko-avangardnog diskursa u diskurs drame europskog teatra apsurdna, i to neovisno o tome je li u generičkom smislu riječ o autorskoj gesti ili pak o intertekstualnoj manipulaciji čitatelj/metačitatelj. Tako *Mrtva svadba* postaje tekstem zasnovanim na onom što bi se dalo nazvati motivskom paracitacijom, koja kao takva još uvijek čuva sjećanje na svoj prvobitni fabulativni kontekst, ali je također, budući da je izmijenjena u odnosu na nj, u cijelosti uklopljena u onaj novi, pa se na sceni

A. S. Todorović, *Mrtva svadba*, Suвременa hrvatska drama, Teatar ITD, 1990.

dobiva upravo prebacivanje iz jednog dramaturškog registra u drugi, što bi u strukturalno-semiotičkoj teoriji Jurija Mihajlovića Lotmana zadobilo karakter tzv. vanjskog prekodiranja u procesu proizvodnje značenja (Lotman 1976: 67 – 86). Pritom, sve ovo zajedno, kao ukršteno pozicioniranje i prema Lorcinoj dram i prema europskoj dramatici apsurdna, dramu Asje Srnc Todorović pokazuje kao karakterističan postmoderni tekst miješanja različitih dramaturških rješenja iz tradicije, dakle kao tekst za koji je – što je za postmodernu intertekstualnost tipično – lom tradicijskog kontinuiteta, jednako kao i istup iz interteksta, postao nemogućim, pri čemu se ni tekst ni subjekt ne mogu slobodno i po želji situirati u univerzalnom interdiskursu, pa je temeljno – upravo postmoderno osjećanje i ovog dramskog teksta osjećanje “naknadnosti” i iscrpljenosti svake originalnosti, a zapravo

A. S. Todorović, *Mrtva svadba*, Suвременa hrvatska drama, Teatar ITD, 1990.

spoznaja da neprekinuta interakcija teksto-va u načelu pokazuje sve nove oblike interakcije kao ponavljanje nečeg već izrečenog i dogođenog (usp. Kulcsár-Szabó 1993: 18). U takvoj situaciji, intencionalno se raskrivajući, *Mrtva svadba* Asje Srnc Todorović kao drama iz tekstualizirane kulture postmoderne pokazuje da nije u mogućnosti konstituirati se referencijalno ili – što bi u ovom slučaju bilo jedno te isto – transtekstualno, nego to zapravo jedino može na način intertekstualnosti, otkrivajući tako kroz metonimiju krvave/mrtve svadbe i vlastito viđenje življenja, kao tematsko uporište inače ogo-lijeno u prvoj verziji autoričina naslovljenja njezine drame imenom *Život*, isključivo kao tekst, semiotički jednak svim drugim tekstovima te ulančan s njima, kao – dakle – nešto što je prije rezultat pažljivog čitanja drugih tekstova, a potom pisanja na njihovu tragu, autoričine žanrovske i uopće književne memorije, kulturalnog pamćenja i sl., riječju kao posljedicu učitanja kao jedine mogućnosti pristupa životu i čovjekovu svijetu, a tek onda (ako je ikako) pomnog osmatranja egzistencije same po sebi te spekulacije o njoj kao takvoj. Prihvatljivost ove tvrdnje o naročito modeliranom smislu na relaciji polazni sem – konačni semion *Mrtve svadbe* Asje Srnc Todorović, ma kako ona na prvi pogled izgledala možda i suspektnom, analitički je i interpretativno dokaziva. Jer – zadrži li se čak samo na označenoj razini posmatranja – postaje sasvim jasno da, za razliku od Lorce, koji motiv fatalne svadbe u fabulativnu sudbinu svojih likova kao koban uvodi preko ideje smrti kao neizbježnog usuda što ga čovjek na neki način genetski nosi u sebi, kao nužan i posve osoban dio svojga sepstva što mora kad-tad progovoriti i uzeti svoj

upravo krvavi danak, drama *Srnc Todorovićeve*, nakon što je intertekstualizirala sam motiv, dramskom pričom o Kćeri, Ocu, Majci i Mladoženji razbija – s jedne strane – Lorcinu ipak jasno uočljivu kauzalnu determiniranost motiva krvave/mrtve svadbe unutar poznate motivsko-fabulativne razine dramskog teksta, dok – s druge strane – angažirajući u cijelosti svoj postmoderni tradicijsko-tekstualni arhivizam, jedan te isti motiv smješta u diskurs koji odbacuje uzročno-posljedičnu aristotelovsku fabulativnu logiku te pribjegava estetici *non sequitur*, a to, između ostalih, upravo jesu bitna obilježja dramaturške matrice europskog teatra apsurda (usp. Jacquart 1981: 473 – 474). Time je – to je sad već posve jasno – na način blizak postmodernom brikolažu sjedinjena ona situacija u kojoj živi životare za stolom, dok mrtvi mrtvuju u ormaru (Boko 2002: 25) i smrt koja tu, u takvu životu, gotovo da i nema što mnogo promijeniti. Pritom, ta invalidnost života i jest, konačno, jedan od mogućih – recimo tako slobodnije – razloga unutarnje opravdanosti krovnog postmodernog načela organizacije dramskog teksta *Srnc Todorovićeve*, kao da postmoderni koncept tekstualizacije svijeta i života jest jedini mogući sadržaj sposoban popuniti njihovu *per se* smisaonu ispražnjenost. Konačno, potpunije značenje ovog novog kulturalno-povijesnog ideologema autoričine drame uočljivije je ako se – kako je upozoreno na početku – u čitanje *Mrtve svadbe* Srnc Todorovićeve uključi još jedan, novi, ranije spominjani tekst, onaj Ise Porovića.

Izravna veza Porovićeve *Andalusije* i drame Asje Srnc Todorović zapravo ni u kojem slučaju ne postoji, tim prije što je zajednički južnoslavenski književno-teatarski prostor u vremenu nastanka ovih dvaju dramskih tekstova gotovo pa u cijelosti pocijepan, ali ako se načinom intertekstualne komparatistike u današnjem bosanskom kontekstu čita *Mrtva svadba* ove hrvatske autorice, Porovićeve drama, kao tekst koji je u okvirima svoje snažno poetizirane postmoderne dramske igre također hibridizirao najmanje dva diskursa, pokazala bi da dramski tekst *Srnc Todorovićeve* svojim izborom ukrižanih dramaturških registara ukazuje, između svega ostalog, i na svima nakon Nietzschea poznatu, sad već staru europsku ontološku zagonetku o mogućnosti smislenog života bez snažne nazočnosti emanacije metafizike. Naime, povezavši u, iako naizgled tragičnoj, ali ipak potencijalno sretnoj ljubavnoj priči o ljepoti smrti

PREMIJERE
 PORTRET
 FESTIVALI
 VOX
 HISTRIJONIS
 MEĐUNARODNA
 SCENA
 TEORIJA
 MI U SVIJETU
 ANEGDOTE
 NOVE KNJIGE
 SJEAČANJA
 DRAME

A. S. Todorović, *Mrtva svadba*, Suвременa hrvatska drama, Teatar ITD, 1990.

u trenutku ostvarenja ljubavi diskurs koji je zajedničkim motivom veže za Lorcin tekst te onaj koji se u tekstu interpretativno naslutivom sufijskom metaforom leptira i lojanice povezuje s književno-filozofskim živim naslijeđem islamskog mysticizma, *Andalusia* Ise Porovića nedvojbeno će ponukati i na iščitavanje razloga izbora upravo diskursa europske apsurdističke drame kao onog koji će u drami Srneć Todorovićeve, izabran iz čitavog niza drugih, u postmodernoј maniri hibridizirati s dramskom pričom Federica Garcije Lorce. Izbor što ga je načinila *Mrtva svadba* Asje Srneć Todorović, naime, nije ni najmanje bezrazložan i – ako ništa drugo – iznova će skrenuti pozornost na karakter i preduvjete postmodernosti ovog uistinu važnog recentnog hrvatskog dramskog teksta, ali i na naročitu životnu zebnju što je u sebi krije ovaj naš književno-kulturni povijesni trenutak.

Upravo ovdje zasad treba stati. Konačno se došlo do drugog teorijskog pitanja, do druge metodološke dvojbe, koja bi s punim pravom upitala je li ispitivanje metodom intertekstualne komparatistike osnova te poticaj i

za ispitivanje u okvirima metoda interkulturalnog komparatizma (usp. Konstantinović 2002: 7 – 8). Kako i ovdje stvari stoje, čini se da je odgovor u svakom slučaju potvrđan, no to je zadaća ipak nekog drugog teksta.

REFERIRANA LITERATURA

Boko, Jasen (2002). *Hrvatska drama devedesetih: povratak monologu*. U: Boko 2002a: 5 – 28.

Boko, Jasen (2002a). *Nova hrvatska drama. Izbor iz drame devedesetih*. Zagreb: Znanje.

Jacquart, Emmanuel (1981). *Kompozicija i njene tehnike (Jonesko, Adamov, Beket)*. U: Miočinović 1981: 471 – 497.

Konstantinović, Zoran (2002). *Intertekstualna komparatistika: komparativistički prilog proučavanju srpske književnosti*. Beograd: Narodna knjiga – Alfa.

Kristeva, Julia (1967). *Bakhtine, le mot, le dialogue et roman*. Usp. Konstantinović 2002: 7 – 25.

Kulcsár-Szabó, Ernő (1993). *Napuštanje simetrije (O osobitosti postmoderne intertekstualnosti)*. U: Oraić Tolić – Žmegač 1993: 11 – 23.

Lotman, Jurij Mihajlović (1976). *Struktura umetničkog teksta*. Beograd: Nolit (prev. Novica Petković).

Miočinović, Mirjana (1981). *Moderna teorija drame*. Beograd: Nolit.

Oraić Tolić, Dubravka – Žmegač, Viktor (1993). *Intertekstualnost & autoreferencijalnost*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.